Llibre|s

Premi Especial La Setmana guardona 'Cavall Fort' per destacar la seva tasca, durant 58 anys, 'a favor de la lectura, la defensa del català i la consciència de país'. Un inèdit escrit a començaments del 2000 relata en primera persona el naixement i la trajectòria de la revista infantil

Història del 'Cavall Fort' explicada per ell mateix

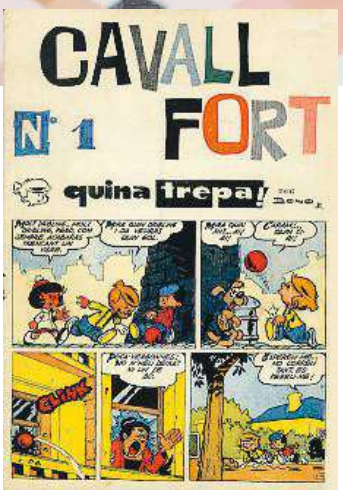

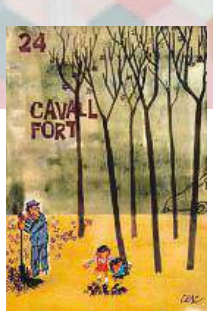

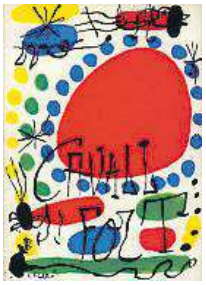

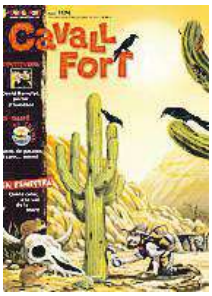

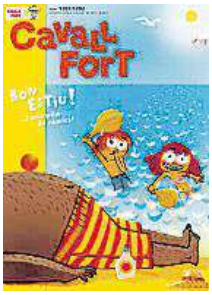

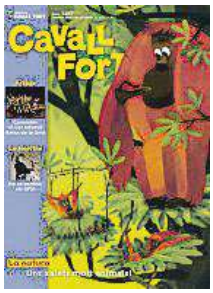

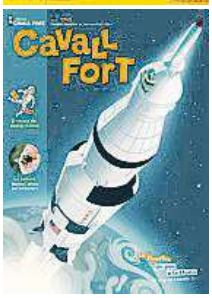

JOAQUIM CARBÓ

Acabo de complir cinquanta anys, però em sento més jove, amb més empenta i ganes de jugar que mai.

No cal dir que amb el pas del temps he crescut i canviat, sempre per millorar, i que ara mateix, si reviso aquell primer número que va sortir el mes de desembre de 1961, m'adono de com era de denerit, prim, raquític i gairebé sense color. Però no em costa comprendre que el meu naixement fes feliç a tanta gent perquè, des que vam patir i perdre una guerra molt terrible que va acabar l'any 1939, la prohibició de publicar qualsevol tipus de revista en català, tant si era per grans com per a petits, va fer que se m'acollís amb molt d'afecte, de tant que m'havia fet esperar, i també amb temor, de tan feble i trencadís com semblava.

"Eren uns temps complicats, però uns quants agosarats amb esperit optimista iniciaren la revista"

Us estalviaré els problemes que van tenir aquell grapat de persones que necessitaven com el pa que menjaven que els seus fills poguessin llegir aventures, acudits i històries de tota mena en català. Només us diré que quan ja estaven a punt de fer sortir el primer número, encara no m'havien batejat. I va ser una tieta del poble d'un dels promotors que, quan ho va saber, va dir: "Jo, si fos de vosaltres, li posaria *Cavall Fort*!". Ves per on, el nom va agradar perquè molts hi havien jugat de petits, a cavall fort, pels carrers dels pobles i les ciutats quan no hi havia tants cotxes com ara.

Ja m'havien batejat. Visca! I a partir d'aquell moment, sempre hi ha hagut un grup de persones que no han parat de treballar per fer-me créixer: "Que si hauria de tenir més i més fulls! Que si faria bonic que tingués més i més colors! Que si l'hauria d'omplir amb les historietes i contes d'uns personatges eixerits, simpàtics i valents que visquessin aventures d'allò més divertides! Que si hauria d'explicar de manera ben entenedora allò que de vegades sembla fosc i complicat! Que si..." I jo els deixava dir i fer perquè a mi m'agrada molt que es preocupin tant perquè faci cada dia més goig. I, sobretot, m'agrada la cara de satisfacció que fan els pares quan em reben a casa i, encara més, la dels germans que s'espavilen per ser els primers de mirar-me i llegir-me. Que bé!

La primera de les meves pàgines, és a dir, la portada, ha comptat sempre amb els millors dibuixants. Els primers temps, de tant en tant, per ajudar-me a fer camí, hi van participar artistes de molt de renom. Ja en el número 44 el gran pintor Joan Miró, aquell que també va regalar al seu poble la Fundació que es va construir a la muntanya de Montjuïc, a Barcelona, en va pintar una que va ser l'admiració de tot el món perquè un artista de tant de renom

mai no havia treballat per a una revista infantil. Després, ho van fer també Antoni Tàpies, Clavé, Viladecans, Frederic Amat, Francesc Todó, Hernández Pijuan, Vila Casas, Muxart, Maria Girona, Ràfols Casamada, Fita...

Però a qui sí que he d'agrair la dedicació a omplir la portada amb algun dibuix fora de sèrie és a l'estimat amic i ninotaire Cesc. Mentre va ser viu mai no em va fallar i cada any va il·lustrar la de Nadal, sovint la d'estiu i alguna altra d'aquelles que feien obrir els ulls dels lectors, petits i grans, per la gràcia, l'humor i la tendresa que sempre abocava als seus dibuixos. També va dibuixar un personatge molt especial, El Timbaler, que ha estat i és tot un símbol. Com t'enyoro, Cesc! I moltes gràcies per la traça i generositat amb què em vas distingir!

He d'agrair també com s'hi han mirat i esforçat per fer-ne de ben atractives, simpàtiques i acolorides bona part de la plana major dels dibuixants en actiu que hi ha en aquest país, que són molts i molt bons. No puc dir noms perquè no acabaria mai.

Després de la portada, bona part dels meus lectors comencen la casa per la teulada i miren l'última pàgina on, durant molts i molts anys, en van fer de les seves en Jep i en Fidel, els famosos personatges creats per Josep M. Madorell. A partir de l'any 2004, que va ser quan va morir aquest gran dibuixant, encara vaig poder publicar una vintena més d'aquestes historietes perquè aquell gran treballador havia avançat feina i les guardava en un calaix del seu estudi a Molins de Rei, com si ens volgués fer un darrer regal. Dos anys després, van fer acte de presència a l'última pàgina uns altres personatges molt joves i divertits que en poc temps s'han guanyat l'admiració i l'afecte dels lectors. Són els Pesquis i Baliga, un invent del dibuixant Viladoms, el mateix que també dibuixa *En Pere sense por* al meu germà petit, la revista *El Tatano*.

"En Jep i en Pitof, veïns/ de l'Ot, Jan i Trencapins/ fan bategar el cor dels infants/ que hi ha dins dels que es fan grans"

Una part molt important, també, l'ocupen les llargues aventures de còmics d'estil "continuarà" que es publiquen en diversos números seguits i que ens fan estar amb el cor en un puny a l'espera del que faran en un proper número. Bona part d'aquests còmics procedeixen de Bèlgica o de França. Vaig tenir la sort que els amics que em mantenen i fan créixer descobrissin uns personatges molt interessants i, ja a partir del número 16, a principis del 1963, i durant molt de temps vaig poder publicar les emocionants històries dels escoltes de *La patrulla dels Castors* i les divertides trapelleries d'en *Jan i en Trencapins* en què al cap d'un temps van intervenir, també, els inoblidables Barrufets, aquells follets tan entremaliats que barrufaven, una manera de parlar que s'encomanava a bona part dels lectors que tenien ganes de fer broma.

Al llarg dels anys també em van acompanyar un vell i bon mariner de barba blanca, *L'avi Quim*; Gil Pupil·la, un detectiu d'allò més eixerit; un vailet forçut com ell sol, en Benet Tallaferro, que perdia empenta quan arreplegava un refredat; un panxut que parla com un llibre, l'Aquil·les Taló; el més imaginatiu de tots, en Filalici; la intrèpida periodista Jana Passavant; el Príncep Lao, Papirus , Max i Zoè; el cowboy Lucky Luke; Espagueti i Perniloni; l'Enriqueta, en Sandy, Marta i la cosina Miquela; en Gulli... I d'altres personatges que resolen els seus problemes en una o dues pàgines, com el maldestre Sergi Grapes; l'explorador Max; una deliciosa criatura italiana, l'Estefi, tan carregada de lògica com de ganes de jugar; Parker i Badger; Kid Paddle; el Dog i el Muix; el Manu Larssinet d'*El Retorn a la terra*; *Fas-Fut* i *Croc-Croc;* la Mireia... La majoria d'ells traduïts per Albert Jané.

Ben aviat, Josep M. Madorell va demanar al novel·lista Joaquim Carbó que, a mesura que publiqués les novel·les de la col·lecció de *La casa sota la sorra*, li escrivís un guió per convertir-les en una sèrie de còmics a l'estil franco-belga. Així, doncs, vaig publicar les vuit aventures d'Henry Balua, Pere Vidal i el malvat Senyor Ti que normalment passaven a l'Àfrica sobre o sota alguna cosa com ara el mar, la lona, el gel, les estrelles o les mines. Del mateix autor, Francesc Infante va adaptar alguns episodis de les aventures del detectiu Felip Marlot... Més endavant, vaig publicar diverses aventures d'uns ciutadans d'Empúries, Fabi i Fedó, de Roman; dels Bet i Bop, de Viladoms...

"Tenim traductors, també,/en aquest genial planter,/ que fan nostres, >

De dalt a baix: en Jep i el Fidel, el Bruixot Ot i el Pesquis i la Baliga, personatges populars que han omplert amb les seves aventures moltes de les pàgines de 'Cavall Fort'

La Setmana del Llibre en Català

> els millors:/ Barrufets, Grapes, Castors...”

Aquestes historietes ja no es van haver de traduir perquè estaven escrites, dibuixades i pensades en català. Totes, però, van passar per les mans d'Albert Jané per tal que no hi sortís cap nyap. Tot un luxe! No crec que hi hagi hagut cap altra revista infantil a tot el món el corrector de la qual sigui tot un acadèmic de la llengua, en aquest cas, un membre de l'Institut d'Estudis Catalans!

I una altra pila d'històries llargues com ara *De Balaguer a Kum-Ram* (guió de Maria Novell i dibuixos de Manel); *Tirant lo Blanc* i *La Rosa i l'Anell* (Teresa Duran i Jordi Bulbena); *La revolta dels animals* (Xots Clapers); *La filla del capità* (Josep Ferrer i J. Vila Delclòs); *Sense adreça coneguda* (X.Vernetta/Laura de Castellet); *Els botzinaires* (J.A. Vallvé)

A més, al llarg de diverses temporades m'han fet companyia moltes historietes d'una sola pàgina pensades i dibuixades per autors del país. Si els primers temps van ser *Quina trepa!*, de Pineda Bono i *Pitof*, de Granero, no em puc estar d'esmentar *Els cepats*, de Manel; el *Cavaller Crispí*, de Francesc Bofill; en *Camús*, de Xots; *Joanot Trobador*, d'Andreu Martin/Mariel Soria; *En Pep Antic*; *Quim Sidral*, de Masferrer; *Alfons Delmar*, de Toni Donada; *Manel el Màgic*, de Ricard Monrós; *Món de Mumerons*, de Marta Balaguer; *Maurici Bonull*, dels germans Brocal; *Aníbal i Victòria*, de Xavier Roca i Alfons López; *Ornis*, de Quim Bou...

I els fidels *Zig i Zag*, de Francesc Infante, en *Cresques*, de Joma; alguns *Sopars de duro* i *L'illa perduda*, de Picanyol... I, sobretot, *Ot, el bruixot*, d'aquest mateix autor, Picanyol, que fa 40 anys que em sorprèn i meravella amb els seus jocs màgics en blanc i negre. Quin personatge i quin dibuixant!

Però, no de dibuixos solament viu una revista il·lustrada, ja que la major part d'aventures necessiten un guionista, és a dir, algú que abans hagi pensat què cal dibuixar. I no en parlem, ja, dels contes i articles, quan la il·lustració, per esplèndida i fantàstica que sigui, és un complement, un aclariment del que vol transmetre l'escriptor.

“Una munió d'escriptors,repòrters i il·lustradors/fan que la nostra revista/sigui el cau del bon artista”

De contes n'he publicat centenars, i encara més d'articles. Seria just fer una relació de tots els autors que els han escrit, però també seria un exercici pesat, feixuc, que omplíria massa paper i cansaria qualsevol lector. Jo diria que la satisfacció més gran me la va proporcionar el gran Pere Calders quan em va enviar un conte per si el volia publicar. Com ho podia posar en dubte? Sempre més me'n recordaré! El conte es diu *En començar el dia* i va d'un noiet, l'Abel, que de sobte, com una revelació, s'inventa una paraula nova: antaviana, hi juga, s'hi diverteix, la diu a tothom que el vol escoltar i, al final, quan ja no sap què fer-ne, la barata –la canvia– per la baldufa nova de l'Ernest que li té el cor robat. Al cap d'uns anys, *Antaviana* va ser una obra teatral de molt d'èxit. Fins i tot vaig tenir la sort de publicar un conte que el gran poeta Salvador Espriu va escriure expressament per a mi.

M'emociona recordar els textos de Maria Novell que vaig tenir l'honor de publicar entre 1965 i 1971, tots il·lustrats per Fina Rifà i relacionats amb aspectes de la nostra Història, però amb la particularitat que en lloc d'explicar les proeses que sovint s'exageren, de prínceps, reis i herois, ella ens interessava per les raons dels teixidors, dels joglars, dels almogàvers, dels buscadors de corall, dels músics, i ens informava amb amenitat i moltes anècdotes del naixement de l'art romànic i com s'han perfilat les danses, els costums, les lleis, i com es va manifestar en el transcurs dels anys la bondat, l'altivesa o la humilitat dels nostres governants.

A part d'Albert Jané, que hi ha tingut una presència constant com a director, corrector i autor d'infinitat d'articles sobre el llenguatge i tota mena de temes que tenen a veure amb la cultura d'aquesta país, no puc deixar de recordar Ramon Fuster i Rabés, Josep Vallverdú, Francesc Nicolau –que ara em torna a ajudar–, Jaume Ciurana, Antoni Bassó, que ens explicava l'*Aventura de la salvació dels homes*; Sebastià Estradé, de temes de l'espai, Carles Macià o Josep Ferrer i Costa, que em van ser molt fidels en els primers temps. I no tinc cap més remei que esmentar Joaquim Carbó, que ara mateix m'ajuda a fer memòria: havent escrit els contes dels números u, cent, mil i, ara, també, el de l'extraordinari amb què celebrem els meus 50 anys. Em penso que li he publicat més de quatre-cents treballs entre contes i articles.

He posat en circulació tota mena de rondalles, llegendes, peces teatrals breus i contes: realistes, per fer tocar de peus a terra, i enjogassats, faceciosos i entremaliats, com els d'en Pep Albanell, i a càrrec d'escriptors que sempre en tenen una per dir, dues per fer riure i catorze o quinze per imaginar, amb contalles, tendres, delicades, esbojarrades... Un aiguabarreig total! I els articles de divulgació han informat una mica de tot allò que té interès: aliments, aigua, petroli, l'home primitiu, arquitectura, pintura i escultura, música, el noucentisme, el modernisme, els estels, l'arqueologia, el teatre, les comarques, el circ, l'alfabet, l'energia, la matemàtica, la física, els animals en general... He informat de tot i molt, que consti, i ja n'hi ha prou, que us faria venir mal de cap, perquè és impossible fer la llista de tots els temes. M'hi passaria la vida!

Des del primer moment la meva idea va ser que com més persones m'ajudessin a anar endavant, millor. No es tractava que només hi participés un grup reduït d'escriptors i dibuixants, no! Calia que totes aquelles persones que no ho sabien, perquè fins aquell moment no havien tingut l'oportunitat de fer-ho, descobrissin que podien ser felices treballant per a la mainada. Si no puc escriure els noms ni alguna mostra de dibuix dels fidelíssims il·lustradors que han cridat l'atenció dels lectors per tal que no es perdessin la lectura d'aquests treballs, no puc deixar d'esmentar el pintor i mestre Llucià Navarro, que ja no és entre nosaltres, però que des del primer moment em va orientar en el camp de la plàstica a més d'oferir-me unes il·lustracions modèliques en tots els sentits.

Que em perdonin els altres perquè no els esmento ja que tots hi han participat a la seva manera, amb la tècnica i la inspiració personals, els seus colors preferits, els pinzells més fins, sempre amb la idea que les pàgines siguin d'allò més engrescadores. La mateixa Pilarín Bayés, que ha il·lustrat totes les petites històries, hi col·labora assíduament per a alegria dels lectors.

Al llarg dels anys he tingut seccions que sé que han atret l'atenció dels nostres lectors. Deixeu-me que en recordi algunes, totes escrites per autèntics especialistes, que no s'han publicat mai totes juntes perquè no he tingut prou pàgines: *Allò que passa*, informacions del moment; *Pàgines en Blanc i Negre*, amb diverses adaptacions de contes clàssics; *Jocs*; *Cançons*; *El Calaixot*, una mena de calaix de sastre ple de curiositats, presidit per l'estimat Ot; *Els Encants*, plens d'entreteniments; les receptes de *A la cuina falta gent!*; *La mirada atenta*, una fotografia comentada; *Parlem-ne!*, per discutir temes d'interès; *El calaix del Doctor Cirera*, ple de recomanacions, acudits i endevinalles; *L'Art*; *Deixeu-vos sorprendre*, informació cultural; *Anem d'excursió*; *Anem amb bicicleta*; *Tria i remena*, amb consells i crítiques de llibres i exposicions; *El Taller de màgia*; *L'entrevista*, converses amb tanta i tanta gent que practica activitats interessants; *La Pregunta*; *La Finestra*, oberta a tots els temes d'interès; l'*Antologia poètica*; *Ho diem bé?*, consells gramaticals; *L'article de butxaca*, temes tractats de manera breu i concreta; *L'agenda*; *La Natura*; *Els esports*; *El fòrum*; *El test*; i *El Concurs*, que sempre ha tingut lectors prou llestos per no haver-lo de deixar mai sense guanyadors.

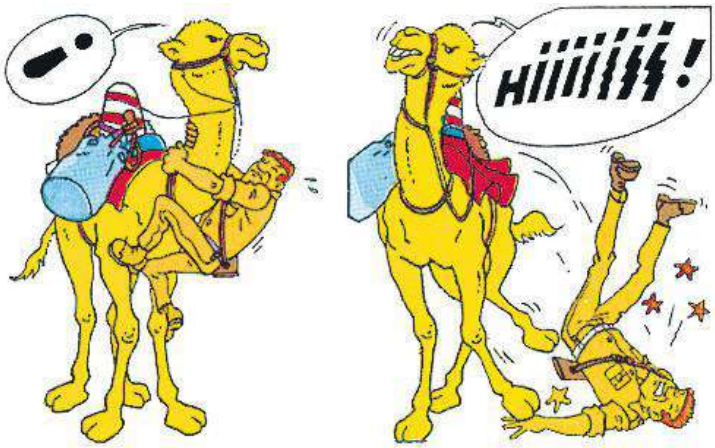

Una vinyeta de la sèrie de còmic 'La casa sota la sorra', un llibre que Joaquim Carbó va adaptar per ser publicat a la revista infantil. Un clàssic de la literatura infantil en català que porta ja més de 90 edicions d'ençà que va ser publicat el 1996. Amb 87 anys acabats de complir, Carbó és un referent de la literatura catalana, la darrera obra del qual. 'El testament', acaba de sortir publicada

"En Tremoleda primer/ i després l'Albert Jané/ van dirigir a tota vela/ com fa avui Mercè Canela"

Si heu llegit aquestes pàgines amb atenció us haureu adonat que infinitat de persones de bona fe i molta vàlua professional m'han ajudat al llarg d'aquests 50 anys. Jo, les coses com sigui, tinc prou feina per ocupar-me del dia a dia, de manera que vaig triar algú que endrecés, polís i encarrilés la feina de tots plegats perquè tot anés com una seda. Això em va portar a triar algú de confiança que em fes de director. El primer i fundador de la revista va ser Josep Tremoleda. Al cap de 17 anys, massa enfeinat en altres ocupacions per continuar portant-me les regnes, el va substituir l'imprescindible Albert Jané, que ja n'era el cap de redacció. I quan a aquest li va arribar el moment de jubilar-se –de director, vull dir, perquè ha continuat al peu del canó fent articles i traduccions–, el va substituir Mercè Canela, que era una nena molt petita quan vaig néixer. A la Mercè no li va venir de nou treballar per a mi: de molt petita ja em llegia i, a més, ja feia anys i panys que participava de les feines del Consell de Redacció.

Ai! Ja veig que no us n'he parlat, encara, d'aquest Consell. Sempre hi ha hagut un grupet de persones que es reuneixen de tant en tant per revisar la feina feta, proposar noves idees i decidir en part els camins que he de seguir. Si voleu saber qui en forma part, avui, aquí en teniu els noms: Rosamaria Budó, Mercè Canela, Joaquim Carbó, Jaume Cela, Núria Figueras, Pia Guindulain, Eugènia Morer, Fina Rifà i Antoni Serés.

Per acabar, i per als qui no ho sàpiguen, heu de saber també tinc un himne. El van escriure fa molts anys el poeta Josep M. Andreu i el músic Lleó Borrell. Fa molts anys que no el sento, però en recordo bé la lletra i la música. Aquí el teniu!

"M'agrada Cavall Fort!/ Alcem la veu, cridant ben fort:/ M'agrada Cavall Fort!/ Amics, cantem-ho tots a cor:/ Renoi quins acudits!/ Que en són de divertits!/ Alegrement a tots va fent/ el cor content./ M'agrada Cavall Fort!/ Anem, cantant, cridant ben fort./ M'agrada Cavall Fort!/ Cap un camí de bona sort./ M'ensenya d'estimar,/ m'ensenya de pensar./ Companys, cantem a cor:/ M'agrada Cavall Fort!"

I també tinc una auca en dotze vinyetes, escrita per Antoni Dalmases i il·lustrada per dotze dels meus amics dibuixants. D'allí procedeixen algunes de les estrofes que he intercalat en aquest text. |

reportatge Joaquim Carbó i Mercè Canela

Una gran família

ANTÒNIA JUSTÍCIA

Asseguts en una butaca, tots dos representen el passat i el present de *Cavall Fort*. Cada un en si mateix. Ella, perquè de lectora de la revista va passar a formar part del consell de redacció (1983) i posteriorment en va assumir la direcció, càrrec que ocupa des de fa 21 anys. Ell, perquè va ser un dels primers escriptors que va tenir *Cavall Fort* –després d'un any de col·laborar-hi va entrar al consell de redacció, del qual encara forma part– i des d'aleshores no ha fallat a la cita amb els seus joves lectors. Mercè Canela i Joaquim Carbó representen l'essència d'una revista que va veure la llum per primera vegada el desembre del 1961. La seva comesa era oferir als nanos d'entre 9 i 11 anys una eina amb què aprendre, un model de llengua. Feia 23 anys que no es publicava un conte en català. Avui les formes han canviat però l'objectiu i la màxima d'exigència continuen sent els mateixos.

L'estructura de magazine amb una àmplia varietat d'apartats amb què va néixer –còmic, manualitats, contes...– ha permès a *Cavall Fort* evolucionar d'una manera natural, sense grans ruptures. Ja ha plogut molt d'ençà que Josep Tremoneda, fundador i primer director de la revista, va convocar quatre escriptors per explicar-los el projecte. Entre ells hi havia un jove Joaquim Carbó de 29 anys. "Va venir amb quatre papers mal girbats i a les centrals un conte que havíem d'escriure nosaltres", explica l'autor de *La casa sota la sorra*, la seva obra més celebrada, que va adaptar al format de còmic per al gaudi dels lectors de la revista. Aquells quatre papers han estat el camp d'experimentació de molts il·lustradors en les seves primeres aventures, als quals els agrada recordar aquest fet a Conesa amb la frase: "El meu primer dibuix me'l vas encarregar tu". Unes pàgines que es

'Cavall Fort' és una eina que té com a principal objectiu obrir portes de coneixement i intentar despertar curiositats

van convertir en l'eina principal de moltes escoles per ensenyar català. Pàgines pioneres del còmic estranger, on abundava la qualitat. Els Barrufets van entrar a Espanya de la mà de *Cavall Fort*, que els va fer *barrufar* per al públic català. També firmes cèlebres com les de Miró, Tàpies, Ràfols Casamada o Maria Girona, que van dibuixar portades "pel mateix preu a què se'ls pagava als altres". "Vivíem d'una manera molt precària –recorda Carbó– i ells volien ajudar". Eren anys de la censura prèvia i on el contacte amb la canalla es traduïa en alguna carta esporàdica.

Ara el *feedback* és immediat i la gran preocupació és donar una visió clara dels temes, siguin els que siguin. "Has de poder explicar-los el que està passant, però d'alguna manera també donar-los pistes perquè entenguin que ells poden fer coses per millorar la situació. El tema dels refugiats encara no hem trobat la manera d'enfocar-lo. No podem ser simplistes", reconeix la directora. "Quan són petits no se'ls ha d'induir a la desesperació. Dir que una cosa no té solució no té sentit", afegeix Carbó.

Avui la revista té 10.500 subscriptors i va pel número 1.366 de la seva publicació. El seu germà petit, *El Tatano*, que va néixer el 1990 com un suplement per als més petits que es regalava cinc o sis vegades a l'any, va passar a convertir-se en revista a partir del 2005. Actualment hi ha treballant a la revista un grup d'11 persones, encara que el ventall de col·laboradors es situa entre els 100 i els 200. "Som una gran família", comenta Canela, que destaca el vincle especial que es crea entre *Cavall Fort* i els seus col·laboradors pel fet que molts, si no tots, han estat abans a les files dels seus lectors entusiastes. I és que malgrat el bombardeig d'estímuls a què avui dia s'enfronten els nanos, la revista continua al peu del canó entre les més seguides. Una revista que s'ha esponjat més a nivell gràfic per competir amb les noves tecnologies i la missió de la qual és continuar obrint portes de coneixement i despertar curiositats. |

Mercè Canela i Joaquim Carbó, directora i escriptor de la revista 'Cavall Fort' ÁNGELA SILVA